

PROCESUL „LUMINII“

LA

CAMERA DEPUTAȚILOR

DISCURS

ROSTIT IN ZIUA DE 9 MARTIE 1921

DE

N. IORGA



BUCUREȘTI

IMPRIMERIA STATULUI

1921

www.dacoromanica.ro

PROCESUL „LUMINII”

LA

CAMERA DEPUTAȚILOR

DISCURS

ROSTIT IN ZIUA DE 9 MARTIE 1921

DE

N. IORGA



BUCUREȘTI

IMPRIMERIA STATULUI

1921

—
—
EDIȚIA LIBRĂRIEI PAVEL BURU
—
—

Onorată Cameră,

Această Adunare, ca toate Adunările tinere, are o mulțime de calități și un mare defect. Calitățile stau în aceea că fiecare din membrii săi are nesfârșite lucruri de spus (ilaritate) defectul este că lucrurile acestea se spun uneori atunci când nu e loc să se spună.

Discuțiile presupun oameni tineri, oameni noi în politică, oameni doritori de a se afirma, cari aduc toate lucrurile pe cari le cunosc, dar cred că această Cameră este înainte de toate, — de aceea a fost aleasă — ca să dea unei țări, care nu are o Constituție, Constituția care îi lipsește, ca să dea unui popor, care așteaptă reforme, reformele de cari nu se mai poate lipsi. (Aplause prelungite). Și așa zice încă mai mult, pentru mine, — v'o spun, pot să zic, mai mult decât oricând, că vorbesc pentru mine, — să dea acestei țări, — nu vă supărați —, care nu are un guvern, un guvern. (Aplause din partea minorității).

În schimb, ce se întâmplă? Într'un moment hotărît critic din toate punctele

de vedere, în momentul acela se aduce chestiunea unei validări, chestiune în care se întâmplă să fie amestecată onoarea unui om. Evident, un lucru foarte important: liecare are dreptul să vină să arate, atunci când onoarea lui e atacată, în ce fel crede că o poate apăra. Dar în toate socotelile acestea de validare, noi suntem datori să mărginim lucrul în cercul în-suș al validării. Nu am făcut răspuns la Mesaj, lucru foarte cuminte: cu cât așa numitul răspuns la Mesaj va fi mai scurt și vor vorbi numai persoane cari pot să aducă o experiență, o soluțiune, un adaus la înțelepciunea politică a neamului, cu atât mai bine; dar să o facem când trebuie, pentru ca nu în orice moment orice deținător tainic al unui discurs la Mesaj să vină să ni-l servească: înțelegeți că este prea mult. Așa încât de ce trebuie să ne ținem noi acum? De ceace ni se înfățișează, după regulamentul cel nou al Camerei, de către comisia de validare. Nu? Comisia aceasta de validare spune însă două lucruri, de cari să-mi îngăduiți să mă ocup în cel mai scurt timp, în care ar putea să încapă lucruri cari nu s'au spus și cred că trebuie să se spună. Adică comisia de validare a declarat întâi că, cercetând toate actele privitoare la alegerea dela Soroca, a constatat că un număr foarte mare de alegă-

tori de acolo, un număr strivitor de alegători—partidul liberal a avut, nu știu, 200 — sau 900 de voturi — (Ilaritate).

O voce : 900.

D. N. Iorga : 900 ? Mă așteptam la 200 — un număr covârșitor de alegători a trimis pe d. C. Stere, a cărei validare se discută.

Dar ni s'a spus că în ceea ce privește formele nu a găsit nici un fel de lipsă. Pe de altă parte a ridicat comisiunea — comisiunea a ridicat—.. (d. General Cantacuzino întrerupe).

D-le general, să nu vă impacentați : d-voastră sunteți un admirabil om simp'u, iar eu sunt un biet om complex. (Ilaritate).

Comisiunea a zis, încă odată, în declarațiunea sa, că nu este nici un viciu de formă și că, prin urmare, puteți să-l validați.

S'a adus însă în discuțiune de comisiune—și nu suntem noi vinovați de acest lucru căci a fost adus în discuțiune de comisiune—a adus acest fapt al atitudinii, al părții alesului dela Soroca în timpul ocupațiunii.

D. D. R. Ioanițescu : D-le Iorga, eu sunt raportorul ..

Voci : Jos ! Jos !

D. N. Iorga : Vă rog, eu primesc orice fel de colaborare, căci nici o colaborare nu mă poate face ridicol. (Ilaritate).

D. D. R. Ioanițescu : De sigur că nici colaborarea cu federațiunea nu v'a făcut ridicol, d-le Iorga.

D. N. Iorga : Am spus : nici o colaborare.

D. D. R. Ioanițescu : Vream să vă arăt că mai există o contestațiune semnată de 10 deputați și care, conform art. 7, nu putea fi luată în discuțiune decât de plenul Adunării și am trimis această contestațiune plenului Adunării.

D. N. Iorga : Tocmai aceasta vream să spun și eu.

Pe lângă declarațiunea că nu există viciu de formă, ni se mai atrage atențiunea că este o contestațiune, sau că sunt donă contestațiuni, la comisiune, cari privesc atitudinea pe timpul ocupațiunii germane, în orașul unde ne găsim, a celui care a fost ales.

Și, potrivit articolului 7 în care se spune că trebuie să se facă o anchetă, dar al cărui cuprins nu mi se pare că e așa de larg, mă așteptam, după raportul comisiunii, potrivit articolului 7, să examinăm noi înși-ne această atitudine a a d-lui Stere. Nu este așa ? Aceasta ne cereați d-voastră : să hotărîm cu privire la d-sa, să examinăm atitudinea pe care a avut-o, și să luăm o hotărîre față de alesul dela Soroca.

Eu mă așteptam, după cum de altfel

e aşteptau şi toţi oamenii cari au fost atunci în ţara, — căci unii au plecat, dar la un moment dat cei mai mulţi au fost acolo —, mă aşteptam ea, auzind atâţia oratori, timp de o săptămână sau aproape o săptămână, această chestiune să fie pe deplin lămurită, fiindcă nu mi-ar fi plăcut s'o lămuresc eu. Dar am văzut că toate exerciţiile de retorică s'au învărtit numai în jurul acestei chestiuni, fără s'o atingă, ceea ce desigur este foarte elegant, dar nu este practic. Din această cauză, vă rog să mi permiteţi ca în ceea ce voi vorbi să ating numai această chestiune.

Eu cunosc pe alesul dela Soroca, îl cunosc de foarte multă vreme, dar nu-mi veţi putea cere mie să fac biografia sau contra-biografia alesului, după cum aţi auzit că s'a făcut aici până acum : nu mi se poate cere să urmăresc toată viaţa trecută a unui deputat şi să-i verific toate calităţile pe cari şi le atribuie; acestea eu cred că sunt lucruri cari privesc pe fiecare. Dar, d'lor deputaţi, obiectul discuţiunii noastre este foarte lămurit. Pe de o parte se pune întrebarea dacă admitem noi că formele au fost îndeplinite în ceea ce priveşte alegerea dela Soroca, că prin urmare această alegere poate fi validată, dar în al doilea rând dacă, precum cere comisiunea prin

raportul său, dacă atitudinea alesului dela Soroca a fost mulțumitoare pentru sentimentul național. Și, mai mult decât atât, dacă el e supus sau nu acelor sancțiuni care ating pe oricine care, când o țară este în războiu—și nu se poate ca sancțiunile să privească pe toată lumea, afară de d-sa, — își poate permite să aibă altă politică, când oștile luptă în contra dușmanului? (Aplause prelungite).

Veți zice : două lucruri, dar eu cred că sunt într'o legătură strânsă, părerea mea este că sunt într'o legătură foarte strânsă. Și această atitudine poate să aibă o hotărâre asupra votului nostru? Aceasta este partea cea mai puțin elucidată și care de aceea pare mai vrednică să venim la dânsa, iar după aceea vom vede ce concluziuni se pot trage.

D-lor, a fost vorba de ziarul »Lumina«. Toată acuzațiunea apasă asupra scoaterii la 1 Octomvrie 1917, în București, pe când eră ocupat de trei armate dușmane, a unui ziar de luminare patriotică. Și, cum »Lumina« nu poate să se ascundă și cum nu poți să împiedici »Lumina« de a trece dinco o de o linie de sârmă, »Lumina« a pătruns în tranșee, cari au primit lumina. Dar, din fericire, în tranșee a fost ceva opac: sufletul soldaților noștri cari luptau și care a făcut că el nu a primit »Lumina«. (Aplause prelungite). Am luat deci ziarul

»Lumina«, — căci vedeți, d-lor, profesiunea mea este de istoric; eu mă ocup cu studiul istoriei și știu ce ne poate învăța istoria. Istoricul umblă cu orice și este dator, fie că-i place sau nu-i place ceea ce cercetează, ca, atunci când i se înfățișează o chestiune, să răscolească întregul material privitor la ea și să culeagă din întregul material—și aici este piatra de încercare a istoricului—numai ce este de natură a nu plietisi pe ascultător sau pe cititor și numai ceea ce este de esența însăși a chestiunii.

Am aici și volumul tipărit al alesului dela Serooca și sosit atunci când eram la Iași. Veți întreba d-voastre, v'a durut? Evident că ne-a durut, dar mai poate să fie vorba de aceasta? Dacă, în momentul în care, după lucrurile prin cari trecusem, după suferința pe care o scormonise în inimile noastre acele lucruri, după lovitura primită în trup și în obraz de către noi, putea să nu ne doară această carte? O carte scrisă de un Român în românește pentru Români și în care se spunea că războiul nostru este zădarnic, că suferințele și nenorocirile noastre sunt fără folos și că nu există pe lume altă icoană mai sfântă la care să ne închinăm decât icoana vrăjmașului nostru biruitor, care ținea țara sub călcâiul său... (Aplause prelungite, strigăt ^o de bravo). Evident, d-lor,

că ne-a durut. M'a durut, dar datoria omului politic nu este numai să-și dea sama de durerea sa, ci în acelaș timp, să ție seama de tot ceea ce trebuie să concurgă ca să ajungă la un rezultat, care să poată fi valabil în viața publică. Am observat aci o mare greșeală: vedeți, noi, Camera, nu suntem o vitrină, noi suntem o fabrică. Prin urmare lucrurile cari sunt introduse aci în Cămeră, trebuie să intre în mașinăria acestei fabrici, ca să producă un rezultat practic. Amatori de a intra ca muncitori la această fabrică sunt mai puțini decât aceia, cari ar dori să se etaleze de dimineța până seara ca la o vitrină.

Pe aceea am căutat și caut să aleg ce putea fi în adevăr folositor pentru discuțiunea acestui caz și iată ce am ales: Vă înfățișez d-voastre întâiu o serie de fapte cari arată atitudinea alesului dela Soroca, față de rășboiul nostru național. Al doilea, le citez fără să exprim nicio judecată asupra lor, dar o să pun această atitudine a sa în legătură cu diferitele faze prin cari au trecut evenimentele. Al treilea, firește, voi arăta cum se poate califica această atitudine și ce rezultate ar fi trebuit să aibă, dar nu aci în Parlament și nu în acest moment. Aceasta vă voiu dovedi-o pe urmă și cred că veți fi de aceeaș părere ca și mine, anume că lucrurile întârziate în politică; nu sunt lucruri pe cari le poți

reluă când vrei, și că lucrurile cari privesc o națiune nu pot fi reluate de un partid, și că lucrurile cari interesează ceasurile cele mai mari nu pot fi reluate ori când. Este o greșeală care s'a făcut, și d-voasire veți trage consecințele.

Vin la partea întâiu, la atitudinea ziarului »Lumina«.

La 19 Noemvrie 1916, alesul de azi dela Soreca se îndreptă către Regele României. La 19 Noemvrie aceasta însemnează momentul cel mai teribil din sfărâ-marea rezistenței noastre, aci în șesul muntean. Și-i vorbia astfel: iau cuvintele din numărul dela 27 Septemvrie 1917 al »Luminei«.

D. C. Stere : Titlul ?

D. N. Iorga : Data ziarului de 27 Septemvrie 1917, scrisoarea adresată M. S. Regelui poartă data de 19 Noemvrie 1916. Sistemul acesta de a se adresă scri-sori Regelui, pe care l-am practicat și eu mai târziu—nu știu dacă am făcut bine sau rău—, eră foarte puțin obișnuit în momente aceluia ; dar ce nu face omul la vreme de războiu ? Iată ce spune : »Înțeleg, Sire, că în situațiunea de fapt, asupra căreia nu insist, România să-și urmeze destinul și să nu încheie pace separată«. Rezerve de conștiință, cari sunt permise oricui. Ceeace nu e permis nimănui este să ieși din rezervele conștiinței d tale, ca

să faci alte fapte decât faptele acelea cari se săvârșesc în momentele acelea în numele țării d-tale și sub steagul acelei țări. »România să și urmeze destinul și să nu încheie pace separată«. Prin urmare, se recunoștea că România are un destin, că acest destin trebuie urmat și că pace separată în momentul acela nu se poate încheia.

Au mai fost unii cari n'au crezut așa și pe cari îi deplâng. Războiul nostru nu eră numai urmărirea cu mijloace materiale a unui scop material; nu, ci eră numai îndeplinirea prin forță în serviciul dreptății a unei necesități naționale, eră manifestarea conștiinței noastre într'o luptă care se ducea între dreptul jignit și cea mai oribilă tiranie care a amenințat vreodată lumea. (Aplause prelungite). De aceea pace separată cu un dușman care este numai al țării și al neamului tău, în anume împrejurări, poți să închei pace separată cu acei cari aveau în programul lor stivirea dreptului și simțirilor cele mai firești ale lumii întregi, pacea aceasta nu se poate încheia.

Și ceea ce m'a mângâiat în timpurile cele mai grele ale războiului a fost acest fapt: că, ori cum s'ar fi încheiat tratatul de pace, erau în lume popoare destul de nobile, cari câștigaseră în lupte de veacuri

atâta simț de libertate, încât niciodată nu ar fi putut trăi sub regimul prusian.

Această declarațiune vă rog să o rețineți : alesul de azi dela Soroca eră dispus să acorde Regelui României că războiul trebuie să urmeze și națiunea română are dela d-sa libertatea de a-și urma destinul. Nu e chiar așa mult, dar totuș este ceva.

Venim acum la foaia care a apărut la 1 Septemvrie 1917. S'a discutat aici întrucât data aceasta eră bine să fie aleasă sau ba, pentru manifestarea divergenței față de ceea ce făcea România luptătoare din Moldova, dacă, prin urmare, împrejurările puteau măcar să făgăduiască ceva de pe urma politicei care începeă să fie practicată din nou la această dată. S'a explicat destul de bine ca să nu reviu.

Să vedem însă ce cuprindeă foaia, încă din cele dintâi numere, în ce privește războiul nostru și în ce privește onoarea noastră de popor învins, dar care nu se dădea. Fiindcă la lași ceea ce am afirmat întâia oară când ne am adunat și ceea ce a avut un răsunset dela un capăt la celălalt al lumii e : că, învinși prin puterea împrejurărilor, prin uneltele acelea diabolice am fost, dar sufletul din noi nu se dă. (Aplause prelungite).

La 1 Octomvrie iată cum se definiă războiul nostru : »Atentat împotriva neamului«.

La 2 Octomvrie: »Eu nu văd în Germania un vrăjmaș care ar căta să ne strivească; nu Germania ne-a atacat, ci noi i-am impus războiul. (Murmure). Și, dacă, în războiul pe care nu l-a voit Germania, a ieșit ea învingătoare, ce vină îi putem aduce?».

Vina care i-o putem aduce e că a tratat populațiunea noastră ca o adunătură de negri; că nu a fost cruzime care să nu o fi exercitat-o față de dânșii; că nu a fost umilință pe care să nu o fi suferit clasa conducătoare; că nu a fost insultă cu care să nu fi pălmuț sentimentele noastre cele mai sfinte, într'o țară în care caii soldaților profanau altarele bisericilor, într'o țară în care onoarea femeilor noastre eră obiect de veșnică batjocură din partea Germanilor și slugilor lor. Și în *Lumina* ni se spune că, dacă Germania a ieșit învingătoare, ce viață îi putem aduce ei, noi, vinovații, cari, pentru a izbândi drepturile noastre, am declarat războiul Germaniei....

D-lor, eram în casa primului-ministru de atunci, când a venit o telegramă, re-așteptată pentru dânșul, — căci a avut naivitatea să nu aștepte așa ceva —, telegramă care anunță războiul declarat de Germania. Am venit la sfârșitul războiului, am venit la ceasul al unsprezecelea al războiului pentru a izbândi drepturile no-

stre, am venit asupra Austro-Ungariei pentru a smulge pe Români cari de atâtea veacuri stăteau acolo și cari nu puteau să participe la viața noastră națională în concurența crescândă a energiilor naționale.

Nu s'm provocat Germania. Vă voi spune încă un lucru. Văzând crimele pe cari le-au comis Germanii la Louvain, văzând comorile de artă cari dispăruseră sub trecerea armatelor cötropitoare, ni-am stăpânit un sentiment de indignare și am avut curajul să spunem că facem deosebire între Austro-Ungaria și Germania, pentru că în Austro-Ungaria stăteau drepturile noastre și nu ne puneam cu dânsa într'un conflict de aceeaș natură ca acel cu Germania, cu care aveam conflictul dintre două conștiințe cari nu se puteau împacă.

Mai departe, ca să nu se creadă că declarația dela 2 Octomvrie eră întâmplătoare, la 5 Octomvrie se repetă acelaș adevăr: »Nimeni nu ne-a atacat«. O zi mai târziu iată cum se înfățișează pentru ziarul dela București originea războiului nostru: »Doi, trei oameni cari din întâmplare se aflau la cârmă în clipe de cumpănă au distrus însăș baza morală a oricării uniri dintre cetățeni, crezându-se în drept să treacă cu buretele peste Istoria noastră seculară«.

La 9 Octombrie ce am făcut noi eră un »daltonism«, și smulgea autorului articolului datorit alesului dela Soroca de astăzi această exclamație: »biata minte omenească«.

Și eu zic: »biata minte omenească!«. Și iată de ce: Cine își închipuie că cu mijloacele raționale, pregătite cu oricâtă școală și hrănite de ori câtă cultură, se rezolvă problemele politice, acela nu face deosebire între rațiunea individuală și rațiunea masselor, între rațiunea națiunilor, care e te nouă părți din zece voința strămoșilor acumulată în generațiile cari trăiesc și numai o zecime este elementul de deplină conștiință rațională. (Aplause). Așa că, dacă este să deplângem raționalismul, putem zice: da, biata minte omenească care își închipuie că toate problemele mari se pot rezolvă cu silogisme.

La 10 Octombrie erau apostrofați astfel cei cari credeau că Germania poate pieri. »Poate pieri Germania de astăzi: geniul ei va trăi însă, va trăi câtă vreme se va bate o inimă nobilă«.

Da, geniul german al lui Schiller, geniul german al lui Goethe, geniul german al lui Luther, dar nu geniul acelei Germanii care venea la noi să sdrobească un drept, omorând însăș națiunea care putea ridică din nou acest drept: această Germanie dacă ar fi perit, ar fi fost o binefa-

cere pentru dezvoltarea omenirii. (Aplauze prelungite).

Și mai departe în ceea ce privește legătura dintre noi și Germania :

»In trecut rassa germanică n'a putut răsbate pe vremuri«.

Și orientul a fost cuprins de întunec. Infiltrația germană a făcut câteva târguri cari nu s'au putut dezvolta, a adus câteva elemente de artă cari s'au adăos pe lângă elementele de bizantinism. Am avut orașe germane cari au degenerat și cari nu au contribuit la dezvoltarea noastră. Și Orientul a fost cuprins de întuneric fiindcă nu răzbișe cultura germană... Și observați încă : la 1917, a doua zi după Mărășești, când s'a căutat să se strivească și ultima forță luptătoare a României, pe jumătate, mai mult decât pe jumătate invadată. »Acum începe să se împărtașească de comorile vieții intelectuale și sociale ale Apusului«. Și este vorba și de Austria : »Am arătat, altădată, misiunea îndeplinită aci de monarhia habsburgică, ea însăși o creațiune a rasei germanice«.

D-lor, s'a pus și chestiunea direcției războiului. Sunt unii cari și acuma vorbesc de nevoia noastră de a alege pe de o parte între Rusia, care amenința existența noastră națională, — celebrele strâmtori ale d-lui Vintilă Brătianu care dacă ar fi aici, i-ași spune că mai are și altele —

(ilaritate), și de altă parte Austro-Ungaria. Și se spune: Austro-Ungaria mai ține; Rusia se desface acum. Prin urmare trebuie să mergem întâi în Rusia, și să așteptăm ceasul, mai târziu, când Austro-Ungaria se va desface.

După autorul articolului nu ar fi fost bine să se desfacă, fiindcă »această creațiune a rasei germanice« a avut o misiune în părțile noastre, care nici nu o fi fost îndeplinită, te trezești! pe deplin. (Ilaritate).

Dar, să mi se permită să fac și eu o socoteală, care nu este așa de raționalistă și se poate exprima într'o formă așa de simplă! Rostul nostru național eră să luăm dreptul nostru din două părți. Nici-unul din acei cărora voiam să le luăm ceva, nu eră să ne mulțumească pentru aceasta, sau, dacă ar fi altfel, cel puțin până acuma nu s'a adevărit,—căci până acuma nici unul nu s'a prezentat ca să ne mulțumească, pentru că am desrobit cutare sau cutare provincie românească! Ne urăsc de moarte și unii și ceilalți. La Budapesta se sfințesc statui cari înfățișează provinciile smulse dela trupul Ungariei, dincolo, în Rusia, acelaș sentiment, fără deosebire,—și s'a tot vorbit de Rusia țaristă, ca și cum între Rusia țaristă și cealaltă ar fi vre o deosebire: nu, d-lor, este aceeași pornire brutală.

asiatică de a ținea populații străine în robie, și, cu minciuna bolșevistă, sau fără minciuna bolșevistă, a impune Europei acelaș regim. (Aplause prelungite).

Și atunci, d-ilor, în concepțiunea mea, foarte simplă și foarte naivă...

D. Gh. Cristescu: (Înrerupe și nu se aude).

D. N. Iorga: D-le Cristescu, eu vorbesc de Rusia aceea care eră înainte de a merge dumneata acolo. (Ilaritate).

D. Gh. Cristescu: D voastră vorbiți de Rusia țaristă. Dar, în ce privește pe Rusia socialistă, mă simt solidar cu ei; sunt oameni cinstiți! (Sgemote).

D. N. Iorga: D-ilor, dacă noi am spune că ne simțim solidari cu Rusia socialistă, după ce nu am gustat-o, ar fi un sacrificiu; dar, când dumnealui, după ce a gustat-o spune că este solidar, este de zece ori mai mare sacrificiu. Uitați-vă la dumnealui! (Mare ilaritate).

Prin urmare fac această socoteală simplă: Liberând Ardealul, cu dușmănia Ungurilor — de care nu ne temem chiar așa de mult, — în spate, puteam oare cum să ne apărăm mai bine de ceace ne-ar putea veni dela revanșa rușească, care în ori ce vreme ni se pregătește, decât dacă, trăind Ungaria și mai departe, noi răzimându-ne, după luarea Basarabiei, pe

oricefel de Rusie, am fi căutat să rezolvim problema Austro-Ungariei.

De altminteri, dacă este să trec dela naivitatea mea la finețele diplomației, d. Grigore Filipescu are, mi se pare, și astăzi, în buzunar o scrisoare, pe care mi-a arătat-o acum câteva zile, a unui excelent diplomat, care spunea, cunoscând lucrurile din Austro-Ungaria nu din călătorii și din articole de gazete și articole de reviste, tratate cu raționalismul acela ieftin, ci fiindcă stătuse acolo și cunoscuse oamenii—spunea cum fierbeau popoarele înăuntru, căci popoarele fierbeau, dar în capul oamenilor conducători ai monarhiei ori nu fierbea nimic, ori ceeace fierbea nu era a bine. Cu un element și cu altul Austro-Ungaria se ducea de rîpă. Și prin urmare, vedeți că nici într'un fel, nici în celălalt măcar legitimarea raționalistă a acestei atitudini nu se poate admite.

Dar trec repede asupra faptului fiindcă îmi închipui că toate legitimările raționaliste încă nu permit cuiva, atunci când dușmanul se găsește pe teritoriul național, să facă cel mai mic semn de aprobare a dușmanului, (aplause prelungite), oricâte calități ar avea acest dușman.

Mai departe, războiul european avea, între alte ținte, reluarea Alsaciei-Lorenei. Ei bine, fiindcă era vorba de reluarea Al-

saciei-Lorenei, directorul »Luminei«, alesul de azi dela Soroca, scotea acest strigăt... »Trist animal este omul«. Fiindcă Francezii își aduc aminte că au avut două veacuri și mai bine Alsacia și Lorena—și am fost eu acolo în Alsacia-Lorena și am văzut iubirea care încunjoară pe Francezi acuma, și îmi dau bine seama că un popor care a luat parte două veacuri la cele mai mari transformări ale altuia poate să fie legat, oricare i-ar fi limba, de poporul acela —, să zici dumneata că omul în întregime este un animal așa de trist, numai fiindcă Francezii se gândesc la Alsacia-Lorena, îmi închipuiu că nu era un lucru cu desăvârșire indicat în acele momente.

Se încheie armistițiul. Incheindu-se armistițiul,— și știe toată lumea ce sdrobire a fost la Iași, pentru noi toți, când s'a încheiat armistițiul, care nu a fost încheiat de noi, ci de ticăloasa armată trădătoare a Rusiei descompuse, când am fost târiți într'o formă așa de umilitoare, într'un act care părea că distruge atâtea speranțe ale noastre...

D. A. C. Cuza : Plângeau soldații pe front...

D. N. Iorga : Ei bine, d-lor, în aceste momente, într'un articol de fond, neiscălit, dar cu litere cât unghia, se scria în »Lumina« : »In fine suride și acestei țări

mult încercate zorii păcii». Sub forma armistițiului din Noemvrie!

În 9 Decemvrie un alt articol cu litere tot așa de mari, în fruntea »Luminei«, se bucură că »putem relua drumul ce îi arăseră marii noștri bătrâni«. Marii noștrii bătrâni au fost niște oameni foarte simpli. Au învățat, până foarte târziu, puțină carte, au cunoscut din lume numai o mică parte. Puterea cea mare a marilor noștri bătrâni este însă că au știut să moară pe brazda lor de pământ, ca să păstreze onoarea, sau, cum se zice pe românește, obrazul acestei țări. (Aplause prelungite pe băncile majorității).

Se știe situația pe care a produs o armistițiul. Într'adevăr, nu mai știam unde să ne îndreptăm. În articolele noastre poate se oglindă această dezorientare. Nu eră suflet de Român, care să nu fi strigat, — și Ardelenii nu le au putut auzi, și așa fi vrut ca d. Maniu să le fi auzit, aceste strigăte de durere, pentrucă atuncea rămâne în fundul sufletului un reziduu care s'ar preface, în anumite momente, într'un strigăt de durere comun cu noi. aceștia cari am răbdat aici, și pentru noi și pentru d-voastre, și pentru Basarabia și pentru toată lumea. (Aplause prelun-gite, strigăte de bravo).

Vă asigur că nu eră extraordinară filosofia noastră politică în momentul a-

cela: erau lucruri cari puteau să fie atacate din punctul de vedere al logicei, dar nu știu să se fi inventat un sistem de filosofie de un părinte care plânge la si-criul copilului său.

La 12 Decembrie, în momentul când situația la noi era așa cum o spun, în momentul acela „Lumina“ ne aduce această formulă privitoare la Germania: „Germania poate fi mândră de calea parcursă după 12 Decembrie 1914“. Cale în care a stat toată atrocea noastră durere, tot sângele nostru vărsat, toți morții noștri de tifos, toate durerile noastre și trupești și sufletești cari măcinaseră și măduva însăș din noi, 500.000 de oameni dintre noi căzuseră, poate și din vinovăția cărmuitorilor, dar și din hotărîrea unui aspru destin, în calea acestui triumf al Germaniei, început la 12 Decembrie 1916! (Aplause pe băncile majorității).

Și, fiindcă se pare că „Lumina“ avea nevoie și de tovarăși de opinii în alte țări, și fiindcă era procesul Caillaux atunci în Franța. Caillaux, care acum nu are nici un rol în viața publică, care a fost condamnat și scos din această viață. (Aplause prelungite pe băncile majorității). Ei bine d-lor, iată definițiunea acestuia într'un articol din 21 Decembrie 1917: „Singurul care nu și a

la rat răspunderea acțiunii d lui Poincaré, Briand și Clemenceau,—și numele lor este legiune,—care cuprinde toată clasa guvernantă a Franței». Un singur om cu-minte în toată Franța, și pe acela l-au tratat cum ați văzut ! Ceeace înseamnă că Franța este țara cea mai ingrată din câte există pe fața pământului.

Și mai departe: La 29 Decembrie: «la urma urmelor va birui pentru că a avut, ca și omul drept al antichității, dreptate singur împotriva tuturor».

D-lor, da, este foarte frumos să ai dreptate singur împotriva tuturor, dar este ceva împotriva căruia nu poți să ai dreptate: acel ceva este țara ta, este neamul tău, este lupta și suferințele amândurora. (Aplause prelungite, strigăte de bravo).

Un popor dela care am luat multe cu vremea, dar avem de luat ceva și în ceea ce privește alcătuirea interioară, Englezul are un cuvânt : Right, or wrong, my country». «Drept sau nedrept, țara mea». (Aplause furtunoase)

D-lor, însă își puneă cineva o întrebare : Dar bine, o persoană cultă, inteligentă, care a avut un rol foarte important în învățământ și în literatură, în viața politică, care eră socotit, cum se vede și acum, ca unul din fruntașii democrației române, de ce a putut să aibă această atitudine pe care nu a ascuns-c,

pe care eu nu o calific—eu înfățișez numai ceea ce stă scris în foaie și-i dau interpretarea absolut necesară pentru a prinde sensul acestor mărturisiri ?

D lor, să urmărim cu atenție foaia însăși : La 10 Septemvrie, într'un articol iscălit de alesul dela Soroca, se găsește această propozițiune. La 10 Septemvrie, prin urmare al zecelea număr dela apariția foii, se găsește un pasagiu care rezumă întreaga tendință a foii. Veți zice : este poate o tendință care se întâlnește în fiecare zi ? Nu ; este o tendință care dispare într'un moment, apare din nou în altul. Se întâmplă anumite evenimente ? Glasul acela tace. Evenimentele se schimbă, posibilitățile apar ? Glasul se ridică din nou, până ce a intervenit în 1918 seria de schimbări, în care vom vedea care a fost atitudinea alesului dela Soroca. La 10 Septemvrie, prin urmare, se spune următorul lucru : »A fost mai puțin independentă Ungaria prin venirea sub aceeași monarhie cu Austria decât România în toată ei splendidă izolațiune«. (Noi zicem izolare) ?

Cred că multe explicațiuni nu încap, mai ales după elementele care s'au înfățișat aci. Foaia a aparut pentru scopul lămurit de a înlătură, nu numai regimul care făcuse războiul, nu numai toate personalitățile amestecate în războiu, nu numai întreaga

clasă conducătoare, care a făcut multe greșeli—și le-am spus de atâtea ori, și nu e locul să revin asupra lor acum—, dar care în momentele acelea se găsiă în funcțiune de patrie, și nu în funcțiune de greșelile sale, ci eră vorba să se înlătore Regele, martirul războiului nostru! (Aplause prelungite).

Imi este permis să spun că, dacă în iubirea față de Germania s'a biruit acela care s'a născut pe malurile Rinului, și a copilărit sub cerul de acolo, puteă să-și biruiască iubirea față de Germania cineva, care nu s'a născut la Rin, care n'a fost acoperit de acest cer și care nu areveă aceleași datorii față de acest popor. (Aplause îndelung repetate, strigăte de bravo). Eră vorba să se înlătore dinastia întreagă, și această dinastie, pentru motivele cari se vor vedeă mai deperte, să fie înlocuită cu dinastia habsburgică. Fiindcă s'a spus, și am și eu indicii, că Prințul Ioachim de Prusia nu se găsiă disponibil pentru Tronul României și, cum Austria umblă să capete o compensație sentimentală și să împartă tezaurul câștigat prin războiu, oferia pe însăși Împăratul-Rege, pe Carol, în Ungaria al IV-lea, în Austria I-iul, iar la noi ar fi fost al II-lea. (Haritate).

Deci acesta eră scopul apariției ziarului.

Veți zice : Alte dovezi ! Iată-le : La 29 Octombrie, judecați și d-voastră dacă eră posibil să se înfățișeze Regele României în cuvintele care urmează : »Un Rege care s'a plecat umil în fața brațului ce a adus sângeroasa înjosire Coroanei de oțel făurită la Plevna«. Da, Regele, cu Coroana de oțel cu tot, s'a plecat înaintea unui lucru care este mai sfânt și mai mare decât orice ființă omenească : s'a plecat înaintea voinței poporului său care cu ajutorul lui Dumnezeu a biruit. (Aplause furtunoase și îndelung repetate. Ovațiuni).

Când lucrurile au mers rău de tot, în Decembrie, glasul de care vă spuneam sună din nou și foarte tare. Și iată ce scria la 1 Decembrie, cu privire la o problemă pe care directorul »Luminei« o credeă deschisă pentru a o rezolvă în sensul său : »De-asupra tuturor formulelor și ficțiunilor constituționale trebuie să se ridice fondul ființei noastre de Stat, întemeiat pe principiul de Suveranitate națională«.

Adică, la Iași nu mai e nimic. Regele nu mai este Rege, după cum guvernul nu mai este guvern, după cum armata nu mai e o adevărată armată, ci trebuie să fie o armată ce are să capituleze. Și atunci, d-le Maniu, eră vorba — fiindcă în alte articole se spuneă și de Români

de aici și de cei de dincolo, cari trebuiau să se adune în adunare națională — eră vorba ca d-ta și ceilalți fruntași ai românismului, să fiți poștiți a face un fel de simulacru de adunare națională, care să declare că, în urma greșelii făcute de guvernul României, Dinastia a căzut și să proclamați pe Regele Carol, Rege al României».

Ce credeți, că lucrul acesta se anunță când nu trebuie? Ar fi venit momentul când ați fi primit înștiințarea. D-voastră nu ați fi venit, dar, Dumnezeu știe, poate că veneau alții, fiindcă se vindea destul »Lumina« în Ardeal, fără bani, — căci nu se plăteă —, ca să fie adusă lumea aci, la marele congres al detronării Regelui Ferdinand, pentru păcatul, față de națiune și umanitate, că a purtat războiul poporului său.

La 14 Decembrie, »o reprezentațiune națională, indiferent chiar de forme«.

La 19 Decembrie: »Nu se va găsi în tot neamul românesc un om de inimă și curaj, care să taie nodul gordian«?

La 22 Decembrie: »Această forță« — forța de a se găsi mai presus de partide și de formele legale — »această forță«, — aici ași rugă pe d. Maniu să-mi acorde o clipă de atenție mai încordată — »o Dinastie de obicei o are printr'o tradiție seculară« — și d-voastră înțelegeți:

Hohenzollernii chemați de noi nu aveau tradiții seculare, tradițiunile seculare nu erau înrădăcinate—și vin și »rădăcinile« îndată... »Printr'o tradiție seculară, prin rădăcini adânci, prinse în istoria națională«.

Cum adaug din când în când un mic comentariu, vă voi spune că suferințele supreme îndurate de un mic comentariu, vă voi spune că suferințele supreme îndurate de un suveran lângă poporul său aruncă în viața poporului său rădăcini mai adânci decât secole întregi trăite de o Dinastie străină, despărțită sufletește de poporul pe care îl apasă. (Aplause prelungite).

Caut a satisface posibilele scrupule de conștiință, pe care le recunosc că pot să existe, și din această cauză îmi dau toată silința să le înlătur.

»Situația internațională a României trebuie, deci, să fie astfel așezată, încât izolarea Regelui să înceteze«.

Adică Regele României, în mijlocul poporului său, era izolat, Carol de Austria nu ar fi fost izolat.

»..Să înceteze, și Coroana să găsească toată autoritatea« — pierdută ca și independența și onoarea—, »să găsească toată autoritatea și puterea ce-i sunt necesare pentru îndeplinirea misiunii sale«.

Să găsească aceasta în ce? Nu în iubirea poporului său, nu în iubirea dreptu-

rilor naționale, ci »tocmai în această situație internațională sigură și solidă«,

»D-le Maniu, să-mi dai voie să birui« toată inteligența d-voastră politică și să vă întreb dacă aceasta nu se numește chemarea Habsburgilor pe tronul României. D-le Maniu, am trăit ca frații, toată vremea, în această legătură politică. Voiu arăta la sfârșit cum o înțeleg ca om franc, care procedează pe linii drepte, cum te-am văzut și pe d-ta că pe linii drepte ai mers în totdeauna, împotriva părerilor care și-au făcut drum, dintr'o parte și alta, despre metodele cari au fost întrebuintate în anumite momente de partidul național din Ardeal. Ca un om franc, care țin la d-ta ca la un frate, nu ca la un aliat politic, te rog ca înaintea acestei lumi să-mi dai satisfacția de a-mi spune dacă citatul pe care l-am adus însemnează ori ba intențiunea de a detrona pe Regele Ferdinand și Dinastia Lui și de a aduce pe Habsburgi pe tronul românesc? (Aplause prelungite).

D. I. Maniu : Răspund : da. (Aplause furtunoase).

D. N. Iorga : Se poate întâmpla foarte ușor ca un rege să cadă. Se poate întâmpla. Se poate întâmpla să cadă și în mijlocul triumfului său. S'au văzut popoare cari au avut lipsa de delicateță de a zdrobi pe un Suveran, după ce dăduse timpuri întregi

de glorie, numai pentru că într'un moment gloria nu i-a mai fost credincioasă.

Dar, d-lor, numai la popoarele cu totul inferioare, ruperea legăturilor dintre Suveran și aceia cari i-au fost supuși, se face cu cuvinte injurioase la adresa lui.

Vă rog să ascultați acum ce scria la 26 Decemvrie „Lumina»: «Din ziua când au reat scările tronului și când, după declarațiunile d-lui Delcassé, a hotărît să părăsească drumul politic pe care l-a urmat și pe care i l-a arătat predecesorul său, soarta regelui Ferdinand s'a legat strâns de cea a d-lui Brătianu, a d-lui Take Ionescu și a tuturor antantiștilor răsboinici. Nu e greu de prevăzut astăzi care va fi această soartă.»

La 26 Decemvrie, fiindcă editorul și directorul „Luminii» este profesor de drept constituțional, el încearcă să arăte că are și dreptul să o facă, fiindcă nu s'a convocat Parlamentul. Prin urmare toată ordinea constituțională a căzut, și articolul iscălit de directorul foii se chiamă „România fără Rege și fără guvern«, adică nu o detronare de făcut, ci o detronare care în ceeace privește dreptul este îndeplinită. Trebuie să vie numai „omul de curaj«, ca să apuce pe Regele Ferdinand de piept și să-l arunce înlături, într'o localitate de internare austriacă. (Murmure de indignare. Sgomote).

Și în articol se spune : »După litera, după sensul Constituțiunii, în acea zi de 15 Decembrie România rămâne fără Rege și fără guvern«.

Iar la 25 Ianuarie: »Națiunea română e lipsită de organele cărora le delegase exercițiul diferitelor atribute de suveranitate... »Națiunea română, așa cum ea există de fapt« și aici d-le Maniu, «și dincolo, poate oricând să intre în plenitudinea drepturilor sale directe; ea singură, printr'un act de voință«.

Prin urmare »un act de voință«. Și fi-rește, ce să ne mai miram de ceea ce a venit pe urmă ! A venit guvernul d-voastră, d-le Averescu, cu o grea misiune de îndeplinit. Știți foarte bine, m-am îngăduit să cred că această misiune putea să fie îndeplinită cu oarecari menajamente, cari nu s'au găsit.

Părerea mea ! Nu discut mai mult în această chestiune, repet însă și acum că am auzit în conciliabulele pe cari le țineam la Cameră un gas autorizat care vorbea de posibilitățile navigării când în dreapta, când în stânga.

Dar acestea le trec spre a arată numai cum se înfațișă pentru »Lumina« caracteristică guvernului care își luă sarcina de a încheia armistițiul.

»In urma situațiunii create, d-nii dela Iași trebuie să plece.«

»Domnii dela Iași«, adică și d-voastră, d-le Averescu și d-nealor, d-nii Take Ionescu și I. Brătianu și câți alții ar fi fost, trebuiă să vă duceți. Și-mi închipuiu chiar scena, care, dacă s'ar fi realizat, ar fi fost una din cele mai frumoase din viața unui popor.

»Domnii dela Iași«, cari au făcut războiul, pleacă și se duc înaintea frontului: înaintea frontului soldatului în care o scânteie din viață se mai țineă, înaintea frontului soldatului rău hrănit, înaintea soldatului degerat de frigul iernii, zdrobit până în adâncul ființei lui, înaintea soldatului care, în Iulie, avuse visul acela nebun că poate să treacă prin rândurile Nemților ca să-și vadă pe ai lui de acasă, cari erau supuși stoarcerii și tuturor insultelor străinului. Și »d-nii dela Iași«, ar fi spus: noi suntem ticăloșii: mergem la București să ne împuște; în locul nostru vin d-nii aceștia, cari în adevăr nu sunt »dela Iași«, ci sunt dela Bucureștii ocupației, și represintă toate umilințele și tot servilismul de care o parte fără demnitate din clasa conducătoare a unui popor se poate acoperi, stând lângă străin și ajutând scopurile sale. (Aplause furtunoase prelungite).

Ministerul d-voastră, d-le general, se formează. Voiți definiția acestui Ministeriu? Pentru »Lumina« e foarte simplă. Pen-

tru că, în orice cas, »domnii dela Iași«, — și »domn dela Iași« erai și d-ta în fruntea soldaților d-tale, eră oricare n'a rămas pentru a face genuflexiunea dăsertării înaintea străinului. (Aplause furtunoase).

Zice: »Guvernul cel nou este un mijloc de transmisiune« către alții, cari trebuiau să vie.

Și, pentru a arată că între »d-nii din Iași« se cuprinde și Regele, în fruntea »Luminii« stătea declarațiunea care a fost citită dela această tribună, de d. Cuza, și pe care să-mi îngăduiți să o citesc din nou :

»D. P. P. Carp vă roagă să supuneți respectuos Maiestății Sale, că, în părerea lui, chiar dacă Regele ar semnă pacea cu Puterile Centrale, rămânerea lui pe Tron ar da loc la o serie de convulsiuni care ar face Dinastia imposibilă și ar îngreuiă vindecarea rănilor cauzate prin o politică fatală«.

În »Lumina«, din 22 Fevruarie 1918, pagina primă, cu litere groase.

Acela care a rostit aceste cuvinte, s'a închis într'un colț de țară, cu o mândrie exterioară care nu poate să înșele, decât numai pe psihologii cari nu sânt în stare să descopere torturile pe care trufia isbutește să le ascundă, și el a fost înmormântat de familie aproape singură într'un colț al grădinii sale. Nici într'un

caz Petre Carp nu ar fi stat alături de Regele, pe care l-a ofensat, nu s'ar fi înfățișat poporului pe balcon la Iași înaintea lui, nu ar fi trecut în reviză trupele pe care le-a îndemnat la deserțiune. (Aplause prelungite și îndelung repetate, Adunarea în picioare ovaționează pe orator).

Nu ar fi primit o decorațiune, care pentru orice om simțitor ar fi fost mai reă decât ștreangul spânzurătorii. (Aplause furtunoase).

Și, d-lor, s'a dus d. general Averescu ; Regele nu a fost iertat nici atunci. În Martie se spunea :

»Regele Ferdinand a cerut un scurt răgaz care i-a fost acordat.

De răspunsul Regelui va atârna dacă o soluțiune pacifică va fi posibilă.

Peste câteva zile a venit guvernul Marghiloman. Cineva care își închipuie că întreaga clasă conducătoare este așa de putreie, de ticăloasă, încât trebuie înlăturată cu desăvârșire, că prin urmare, chiar prin mijloacele pe care le-am arătat, chiar prin sprijinul străinului, aceea-tă c'asă, cu Regele care a tolerat-o, trebuie să dispară, acel cineva nu poate să aibă, față de d. Marghiloman, decât cel puțin atitudinea pe care a avut-o față de guvernul d-lui general Averescu, care servise războiul după datoria sa de militar și nu-l declarase. În orice caz, generalul

Averescu, care în momentele acelea făcea apel la forțele democratice ale țării, și în jurul căruia se strânsese foarte mulți oameni de bună făgăduială, d. general Averescu putea să fie considerat, îmi închipui eu, ca un democrat cel puțin de calitate d-lui Marghiloman. D. general era însă »un mijloc de transmisiune«. Iar, în ceiace privește guvernul Marghiloman, la 21 Martie se spunea: »Va avea concursul meu hotărît pentru binele pe care îi va fi dat să-l înfăptuiască. ... Voiu fi fericit să-i pot fi mai util în opera modestă a activității mele decât mi-a fost dat pentru guvernele trecute«.

Ei bine, d. lor, înțelegeți foarte bine că eu nu pot să nu-mi închipui, după ce am trecut cu mintea prin atâtea faze din istoria omenirii, după ce am văzut egoismul brutal al tiranilor italieni. după ce am avut înaintea ochilor îndrăsneala fără margini a aventurierilor din toate timpurile, nu pot să nu-mi închipui un om care se încăpățânează în greșelile lui neplecând înaintea nimănui. Dar răsturnătorul de dinastii, dar democratul, care vrea să dărâme întreaga clasă dominantă, chiar dacă ar fi ca prin aceasta patria lui însăși să se sfărâme sub loviturile sale, acel om se pleacă înaintea cuiva care este un excelent bărbat politic, cu foarte mult talent oratoric și

cu foarte mare capacitate de guvernământ, dar care aparține conservatismului celui mai doctrinar, și să vorbească democratul de »modestul său concurs«, punându-l fără condițiuni înaintea aceluia care știe că nu este legat cu nimic nici de votul universal, nici de reforma agrară, nici de soluțiunea chestiunii muncitorești ? (Aplause).

Voci : Foarte bine.

D. Berea : Iea aminte, d-le Mihalache ! (Protestări pe băncile basarabenilor).

D. N. Iorga : Vă rog, d-lor, atât cred că mi se cuvine pentru tot ce nea legat, ca să pot fi ascultat acum în liniște.

Dar, veți zice d-voastră, atitudinea față de guvernul Marghiloman a rămas aceeași?... (Sgomot, întreruperi). La un moment dat, la alegeri, toate chestiunile care se uitaseră pentru moment : și votul universal și reforma agrară, toate au răsărit contra guvernului Marghiloman.

Și se pune întrebarea dacă, atunci când a venit altă democrație, și ea nu se poate aștepta la un concurs tot așa de statornic și devotat ca și concursul acordat aceluia guvern cărui i se prezintă cu atâta bunavoință ireductibilă ?

Și, d-'or, când s'a isprăvit acum și răboiul și încheiu cu partea aceasta... (Întreruperi).

Te mulțumește ? Puteam să spun și

mai mult, căci eră de unde să spun!
(Aplause)

Prin urmare, când s'a petrecut un alt lucru, când cauza germană a fost sdorbită, dacă eu aş fi apărat cauza germană, m'aş fi retras într'un colţ de lume, aş fi plâns poporul în care aş fi crezut şi m'aş fi crezut solidar cu catastrofa lui, dar eu nu aş fi aplaudat pentru nimic în lume pe biruiteri, cum nu am aplaudat la Iaşi, când se credeă biruinţa germană deplină şi definitivă. Cu nici un preţ nu aş fi aplaudat pe învingătorii noştri, cum nu am pomenit numele primului ministru— în afară de părerea mea personală despre personalitatea lui,—căci el aveă defectul că venise sub scutul armelor inamice. Indată ce soarta a început să fie defavorabilă Germanilor, „Lumina“ şi-a schimbat însă nota; „Lumina“ s'a bucurat, într'un moment, că Împăratul Wilhelm s'a dat deoparte, pentru ca astfel fără dânsul să se poată rezolvă mai bine chestiunea. Şi, în acel moment, cu o căldură nespusă, „Lumina“ s'a oferit să ne îmbrăţişeze, cerând ca la regimul cel nou să participăm toţi în aceeaş măsură, ca şi cum am fi făcut toţi aceleaşi fapte. (Aplause prelungite).

D-lor, aceasta este partea pe care ni-o cere, partea de informaţiuni pe care ni-o cere fiecăruia, raportorul cu privire la

atitudinea alesului dela Soroca în timpul ocupațiunii. Și desfid, d-lor, să mi se tăgăduiască oricare din afirmațiunile mele, care sunt sprijinite pe documente din cari fiecare poartă data și numărul de unde sunt scoase. Ar fi fost logic ca de aci să se tragă concluziunea pe care directorul »Luminei« o trăgeă față de noi, în cazul când biruința ar fi rămas de partea cealaltă. (Aplause prelungite).

De ce natură erau aceste sancțiuni? Iată ni-o spune la 19 Octomvrie »Lumina« :

»De sigur d. Brătianu nu va fi împușcat, și nădăjduiesc că nici nu »se va împușcă singur«, cum i-a prezis d. Iarca. Prin aceste nu s'ar repară urmările »loviturii de Stat« săvârșite de el.«

D-lor, s'a vorbit de generozitate. Să apreciați generozitatea în legătură cu acest text.

Și toată democrația d-lui Brătianu nu l-ar fi scăpat de această soartă. Fiindcă, în ce privește democrația însăși, iată ce se raportează din Moldova, cu litere mari: »Regele crede să »jungă popular printr'o demagogie care face să tremure chiar pe Brătianu. Țăranul moldovean, rămas fără vite, în satele despopulate, nu mai are pământ în momentul acesta«.

Prin urmare nici democrația nu no-ar fi scăpat pe nimeni, fiindcă la 11 Ianua-

rie 1918 ni se spunea că : „Va veni ziua de judecată pentru marii noștri patrioți și bărbați de Stat“.

Dacă este vorba de generozitate, să ni se dea voie să spunem că generozitatea este mai curând din partea celorlalți. Și acum ajung la un lucru care nu lipsesc să-l spun. Oricâtă supărare ar provoca zisele mele în rândurile majorităților, cari snt obișnuite cu mine, ca un om complex, am să-l spun : Pentru ce nu ați pedepsit până acum pe toți acei mulți și suspuși cari au făcut astfel de acte și dintre cari nu mă sfiesc să spun că sunt unii și mai vinovați pentru că au scos înainte pe teoreticianul îndărătnic, pe cel care nu voia să cedeze cu nimic înaintea nimănui, acoperindu-se cu trupul lui față de loviturile pe care le prevedeau din partea adversarilor ? Pentru a face lucrurile cele mari, nu era numai stabilirea răspunderilor unei administrații destrăbălate și sacrificarea inutilă a soldaților țării—a fost o lipsă absolută de guvern, tocmai atunci când guvernul trebuia să fie mai tare și mai respectat decât oricând ; aceasta o spun pe ntru partidul liberal. Dar în răspunderile acestea se cuprindea și altceva. Se cuprindea și luarea de socoteli a tuturor acelor cari, pactizând cu vrăjmașul, fățiș sau ascuns, au

periclitat însăși viitorul acestei națiuni, pentru că cresc tineri cari asistă și în această Cameră la scuza unor asemenea acte și cărora în felul acesta li se infiltrează în suflet germenul trădării viitoare. (Aplause prelungite, strigăte de bravo).

Dar, pentru a ajunge aici, ni trebuie o autoritate morală. Trebuie să recunoașteți că această autoritate morală a lipsit.

Chestiunea rămâne, prin urmare, strămutată, din lipsa aceasta a autorității morale a acelor cari ar fi putut să cheme la răspundere și să dea sancțiuni, chestiunea aceasta rămâne înaintea conștiinței acestui popor și înaintea istoriei.

Dar, dacă noi nu avem o lege care, ca alte legi din alte părți, ca în Ardeal de pildă, să înlătore din amestecul cu oficialitatea politică pe aceia cari nu au fost credincioși patriei, cel puțin toate partidele politice au datoria să se țină departe de oamenii cari, în ambițiunea lor, au uitat că noi toți suntem praf înaintea țării noastre. (Aplause prelungite).

Dar însemnează oare aceasta că putem noi călca textul precis al regulamentului, care nu ne îngăduie a invalida pe cineva atunci când nu sunt în alegerea însăși

anumite vicii de formă ? Foarte limpede răspund : Nu !

O voce : Mai aplaudați și acum ?

D. N. Iorga : D-lor, eu nici nu am vorbit pentru aplausele d-voastră, și nici desaprobarile d-voastră nu mă pot supăra. Dacă d-voastră vă închipuiți că, la vârsta mea și cu obiceiurile mele de spirit, hotărârile mele pot să mi fie suflate la ureche de cutare sau cutare deputat, și aceasta din considerațiuni de răsunset în afară de Parlament, vă înșelați foarte mult. D-lor, eu nu am altă călăuză decât conștiința mea, și, dacă ea îmi impune să nu am niciodată legături cu aceia cari au călcat supremele legi morale, privitoare la patria noastră, și pentru fapte cari în dreptul francez constituie crime de Stat, »crime exterioare« de Stat—aveam aici și fragmentul respectiv al acestei norme din dreptul francez: e a doua din »crimele exterioare«, lângă cari sunt »crimele interioare«,—conștiința mea îmi impune ca, atâta vreme cât o lege există, să mă supun acelei legi, fiindcă nu este nimic mai revoluționar, mai plin de rele în viitor, decât să te dispensezi de o lege astăzi, pentru ca mâne să te deprinzi a te dispensa de toate. Și să ne gândim la un lucru : azi avem un caz așa de limpede, încât—și voi veni în urmă—iubirea firească a fraților noștri basarabeni

pentru cineva care s'a ridicat foarte sus din mijlocul lor și le-a făcut foarte mult bine, în ceea ce privește cultura, numai aceasta ne poate explica atitudinea lor, pentru care îi putem și lauda.

Fiindcă, este evident, să ții cu prietenii în nenorocire, azi, e un lucru foarte frumos. Și e și explicabil atunci când d-voastră ați stat departe și n'ați mâncat pâinea amestecată cu lacrimi și sânge, pe care am mâncat-o noi în timpul războiului, împrășcați în acel timp de insultele celor cari au fost în București. (Aplause).

Aceasta o înțeleg pe deplin, dar, dacă azi s'ar putea aplica această măsură față de cineva a cărui situațiune e clară, nu vrem de fapt ca mâine să se aplice aceiaș măsură în potriva altora, cari nu vor avea decât o vinovăție de partid.

Am văzut multe lacrimi, și sunt în măsură să prevăd foarte multe lucruri, și, prin urmare, cred că una din cele mai mari greșeli ar fi să călcăm regulamentul, care prevede, evident, validarea.

Ar fi o greșală să călcăm și hotărîrea Soroceniilor, cari i-au dat mandatul. Eu din istoria țării știu cine sunt Orheiienii și Soroceni. (Aplause prelungite).

Dela un capăt la altul al istoriei Moldovei obiceiul lor a fost în timp de pace să se pună împotriva, iar în timp de războiu

să fie în rândurile întâi ale apărătorilor patriei. (Aplause prelungite). Buni de răscoală, buni de războiu....

O voce : Și d. Stere este dela Soroca.

D. N. Iorga : Alegătorii d-sale toți sunt la Soroca, nu s'au mutat nicăieri.

Prin urmare, cum li s'a iertat pe vremea veche, fiindcă dela Soroca a venit și »Vodă vrea și Hâncu ba«, cum li s'a ținut seamă de ceea ce făceau contra dușmanului, pentru a se ierta și ceea ce făceau contra Domnului și a legalității țării lor, este cazul să ținem samă de oamenii cari se găsesc numai de doi ani în vieța politică a României. Decât a face o politică de partid în Basarabia, trebuie să faceți o politică de ideal național, care să lumineze conștiințele. Și vă spun dela această tribună : nu se poate mai mare greșală decât greșala făcută de toate partidele, — de al meu nu —, de a sămăna în lumea Românilor din provinciile desrobite, și așa prea puțini și slabi înaintea străinilor, numeroși, organizați și dârji, de a sămăna ura, pasiunea noastră de partid. (Aplause prelungite).

Cu atât mai mare a fost acest păcat, cu cât la noi ura e de multe ori de suprafață.

Ați văzut d-voastră cât am avut de îndurat dela unul din colegii noștri, care a fost azi de o amabilitate care mă jenă.

Prin urmare, vedeți că sunt multe din lucruri de suprafață în viața dela noi.

D. C. Cuza : Sunt gata să revin la sistemul anterior.

D N. Iorga : Dar ei sunt deprinși să lupte cu străinii, și aduc, când introduceți lupta, aduc acea patimă nestinsă, nebiruită, pe care au dus-o în potrivea opresorilor lor de altă națiune și de altă limbă. (Aplausă). Și mai aduc un lucru : ei, cari sunt deprinși să lupte, orice s'ar întâmpla cu Statul, aduc o mai slabă preocupățiune decât noi în ceea ce privește interesul de Stat covârșitor pentru conștiința noastră educată politicește

Și de aceea în hotărîrea mea, pe lângă respectul de regulament, întră și iubirea frățască pentru d-voastră, Basarabeni, pe cari v'am cunoscut când am deschis cel dintâi adăpost pentru studenții basarabeni din Iași, adăpost care a fost hotărît să ocrotească și astăzi pe studenții români din Basarabia. V'am cunoscut și prin elevii miei, cari au mers și au făcut propagandă sub regimul străinilor pentru opera de unire, v'am cunoscut prin elevii din Ardeal, din Bucovina și din Regat.

Și vă spun că, dacă regulamentul nu m'ar autoriză, dar, pentru că frații din Basarabia persistă în această idee, pe care o cred greșită, dar totuși scuzabilă,

și tot așa votă pentru validarea alegerii dela Soroca.

Însă mai am de lămurit un lucru : am vorbit ieri înainte de a se închide ședința de anumite intrigi care se făceau cu prilejul acestei validări. Aceasta mă îndreptățește să spun două cuvinte, foarte limpezi, pentru lămurirea d-voastre cari nu cunoașteți unele lucruri în ceea ce privește legăturile cari existau în opoziția unită.

D-lor, Federația nu cuprinde opoziția unită întreagă. Federația cuprinde legătura dintre partidul țerănist și partidul naționalist-democrat, legătură care nu presupune confundarea, ci numai întovărirea în alegeri și susținerea unor reforme pe cari le credem indispensabile pentru țară. Programul Federației a fost găsit așa de potrivit,—e programul care reproduce programul blocului din fostul guvern al d-lui Vaida-Voevod, programul parlamentar —, încât elementele cele mai înaintate sub raperul democrației din provinciile alipite a venit dela sine, formând împreună Opoziția Unită.

Aceasta e legătura care a existat între noi. Consecințele sunt foarte limpezi : de câte ori vor veni reformele noastre, sunt sigur că nimic nu ne va despărți în ce privește punctul de vedere absolut înaintat (aplause pe băncile mi-

norității), în ce privește punctul de vedere, absolut înaintat, pe care îl avem cu toții. De câte ori însă va fi vorba de metode, de câte ori va fi vorba de atitudini, să-mi fie permis a-mi păstră sentimentele cari sunt baza ființei mele politice, cum sunt baza ființei mele omenești, și să nu închin crezul meu național înaintea niciunei oportunități. (Aplause prelungite).



